

HET
PROEFSCHRIFT
VAN

• • •
Rob Vousten

Schoolpleindialect

Peter Burger

Een dialect leren, dat valt helemaal niet mee. Met een landelijk accent en een paar pittoreske woorden ben je er nog lang niet. Neem nu het dialect van Venray en omstreken. De zachte g is snel geleerd, en met een beetje oefenen is ook de brouw-r wel onder de knie te krijgen. Elke lange ij wordt een *ie*, dus een strijk-ijzer is een *strikiezer* en een knijper een *knieper*. Maar dan.

Een pet is een *kips*, een stropdas een *slips*. Huilen is in Venray *böke* en zeuren *nöle*. Lopen is *loepe* – de klinker in de eerste lettergreep is een *oe*, gevolgd door een zwakke stomme *e*. *Ik loeëp, giej loeëpt?* Nee: *giej lopt*. En in de derde persoon verandert de klinker weer: *hiej lupt*. Ook de regels voor de verkleinwoorden en meervouden zijn niet eenvoudig.

Toch is er een groep Nederlanders die het dialect van de regio Venray leert: kinderen van ouders die niet uit de streek komen en die van huis uit ABN spreken, leren van hun vriendjes en vriendinnetjes dialect. Waarom doen ze dat en hoeveel brengen ze ervan terecht? Die vragen beantwoordt Rob Vousten in zijn dit jaar verschenen proefschrift *Dialect als tweede taal*.

Vousten (1958), die zelf het dialect als moedertaal spreekt, spoorde met een enquête op twee streekscholen in Venray veertig 'dialectleerders' op: scholieren van 13-15 jaar die opgegroeid waren met de standaardtaal, maar zeiden ook dialect te spreken. Of dat ook zo was, ging Vousten na door hun beheersing van het dialect te vergelijken met die van hun autochtone klasgenoten.

● BEPROEFD VERZET

De taalvaardigheid van de nieuwkomers bleek sterk te verschillen. Een deel sprak het dialect minimaal. Vousten: "Die hebben aan een incidenteel *kiek uut* genoeg om hun sympathie voor het dialect uit te drukken." Een deel sprak het bijna vloeiend, en een grote tussengroep paste met wisselend succes de weerbarstige dialectregels toe.

De grootste moeite hadden ze met het geslacht van woorden, dat op het dialect van Venray een veel gecompliceerdere invloed heeft dan op het standaard-Nederlands. Noordlimburgse dialecten kennen mannelijke, vrouwelijke en onzijdige woorden: *ene* vader, *en* moeder, *e* kind. In het ABN is een schop ook mannelijk ('Hij staat in de schuur'), in het Limburgs vrouwelijk: *Hedde geej de schup erges gezien?* *Joa, ze stöt ien de schuur*.

Niet alle kinderen van ABN-sprekende ouders leren het dialect. Iedereen verstaat hen toch als ze ABN spreken? Degenen die het dialect wel leren, vinden het belangrijk om met hun leeftijdgenootjes mee te doen – zij spreken met hun vriendjes het schoolpleindialect. Bovendien is het oppikken van de taal van de straat een beproefde vorm van verzet tegen ouderlijke normen.

Een sterke motivatie om het dialect te leren resulteert echter niet vanzelfsprekend in een betere beheersing ervan, ontdekte Vousten. Het leersucces hangt af van leeftijd en woonplaats. De beste leerders wonen het langst in de regio en in de kleinere plaatsen, waar alle vriendjes, vriendinnetjes en buurtgenoten dia-

lect spreken. Het is met dialect dus precies als met elke andere taal: je leert haar het best als je van jongs af aan tussen de sprekers leeft.

● SCHOTTELSLET

Vousten is de eerste Nederlandse dialectoloog die dialectleerders heeft bestudeerd. Zijn collega's hebben zich vooral beziggehouden met de veel grotere groep Nederlanders die hun dialect afleren. Want het dialect kalft onherroepelijk af, ook in Venray. Daar veranderen de nieuwe sprekers die Vousten onderzocht niets aan: "Het hoort bij de leeftijd, het is jongerentaal. Als ze na hun eindexamen gaan studeren of in een andere plaats gaan werken, vergeten ze het weer."

Hun autochtone leeftijdgenootjes zullen het dialect evenmin redden. Zij maken in de tests voor een groot deel dezelfde fouten als de nieuwkomers en kennen minder woorden dan hun ouders en grootouders. Slechts een derde kon bij een foto van een hark op het woord *griesel* komen, al begreep twee derde het woord nog als ze het hoorden. Maar ze kenden allemaal nog de woorden *mik* ('brood'), *tes* ('broekzak'), *boks* ('broek') en *schottelslet* ('vaatdoek'), die dagelijks in een groot gebied gebruikt worden.

Het dialect verschuift dus in de richting van het standaard-Nederlands. Zal het uiteindelijk geheel verdwijnen? "Dat wordt al honderd jaar gezegd," zegt Vousten, "maar helemaal samenvallen met de standaardtaal zal het nooit." De plaatselijke dialecten maken plaats voor een regiolect, een taalvariëteit die in een groter gebied verstaan wordt.

Vousten: "Er blijft behoefte bestaan aan iets onderscheidends in de taal. Mensen willen uitdrukken dat ze in een streek horen, dat ze zich bijvoorbeeld Noordlimburger voelen, dat is hun identiteit. Door een Algemeen Noordlimburgs te spreken, dus dialect waar de ergste boertige kantjes af zijn, laat je horen dat je geen boerenhufte bent, maar evenmin een randstedeling." <

Rob Vousten: *Dialect als tweede taal. Linguïstische en extra-linguïstische aspecten van de verwerving van een Noordlimburgs dialect door standaardtaalige jongeren*. Thesis, Amsterdam. Prijs f 37,50. ISBN 90 5170 319 8.